

ЛІСЦИНА ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

*Львівський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права
кандидат юридичних наук, доцент*

СЕРКЕВИЧ ІРИНА РОСТИСЛАВІВНА

*Львівський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права
кандидат юридичних наук, доцент*

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
«ПРИМУШУВАННЯ ДАВАТИ ПОКАЗАННЯ»**

Враховуючи специфіку складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 373 КК України, слід звернути увагу на три групи інтересів: 1) інтереси держави, оскільки досліджуваний склад кримінального правопорушення посягає на одну із гілок влади, а саме на судову; 2) інтереси суспільства, оскільки злочинне діяння сприяє формуванню негативного відношення до судової системи і недоварі до неї; 3) інтереси особи, оскільки злочинні дії порушують права учасників процесу.

Як зазначають, В.М. Лебедев та Ю.І. Скуратов, в умовах змагального процесу вірогідність надання суду сфальсифікованих доказів є досить великою, вкрай небажаною і небезпечною [1, с. 765]. Як слушно зазначає А.В. Наумов, суспільна небезпека фальсифікації доказів полягає в тому, що вона може призвести до винесення неправосудного вироку чи рішення по справі [2, с. 720].

Поряд з цим, діяння, пов'язані з фальсифікацією доказів суттєво знижують авторитет правоохоронної і судової систем в цілому.

Склад кримінального правопорушення, що передбачає кримінальну відповідальність за примушування давати показання законодавець розмістив в Розділі XVIII «кримінальні правопорушення проти правосуддя» Особливої частини КК України.

В юридичній енциклопедії термін «правосуддя» тлумачиться, як діяльність суду у встановленому законом процесуальному порядку із розгляду і вирішення віднесених до його компетенції господарських, цивільних, адміністративних, кримінальних справ з метою забезпечення охорони прав та свобод людини та громадянина, а також прав законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави [3, с. 50-51].

Приналежність правосуддя до виключно судової діяльності впливає і з закріпленої в ст. 124 Конституції України, норми проте, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами.

Разом з тим, в Розділі XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя» розташовані норми, які покликані охороняти не лише інтереси суду, а охороняють державні органи, які сприяють діяльності

суду та здійснення правосуддя – органи досудового розслідування та органів, які забезпечують виконання судових рішень.

Розміщення в Розділі XVIII норм, що покликані охороняти діяльність органів досудового розслідування та органів, які забезпечують виконання покарань не викликають сумніву. Оскільки, як слушно зазначає В.О. Навроцький, суд не може належним чином діяти без взаємодії з органами, які готують матеріали кримінального провадження до суду (досудове слідство, прокуратура) та органів, які виконують судові рішення. Відтак, як зазначає вчений, справедливість, об'єктивність та законність правосуддя не може бути забезпечена, якщо відповідні досудові органи будуть діяти з порушенням закону [4, с. 7-8].

У зв'язки з цим, з метою належної охорони органів, які сприяють ефективному здійсненню правосуддя, пропонується назву розділу Розділу XVIII викласти у такій редакції: «Кримінальні правопорушення проти правосуддя та органів, які сприяють його вчиненню».

Таким чином, родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 373 КК України є суспільні відносини у сфері здійснення правосуддя та нормальної діяльності органів, які сприяють його вчиненню.

Основним безпосереднім об'єктом даного складу кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують законну діяльність прокурора, слідчого або працівника підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність у частині додержання норм кримінального процесуального закону, що регламентують порядок допиту, а його обов'язковим додатковим безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини, що забезпечують безпеку, здоров'я, честь та гідність особи, її права та інтереси

Склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 373 КК України є предметним, оскільки його предмет безпосередньо передбачено в диспозиції його статті, зокрема, таким предметом є показання.

Окрім предмета кримінального правопорушення, обов'язковою ознакою даного складу є також потерпілий – особи, яких допитують під час проведення досудового розслідування. При цьому до таких осіб можна віднести: свідка; потерпілого; підозрюваного. І навпаки, не є потерпілими інші особи, такі, як обвинувачений; адвокат; експерт; спеціаліст; перекладач, цивільний позивач, цивільний відповідач, понятий.

Досліджуючи об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 373 КК України, можна виділити наступні обов'язкові ознаки об'єктивної сторони даного складу кримінального правопорушення: суспільно-небезпечне діяння – примушування; спосіб вчинення кримінального правопорушення – шляхом незаконних дій, а також із застосуванням насильства або із знущанням над особою, за відсутності ознак катування; обстановка вчинення кримінального правопорушення – при проведенні такої слідчої дії, як допит.

Склад кримінального правопорушення «Примушування давати показання» може бути вчинений лише шляхом активних дій, що полягають у примушуванні, під яким слід розуміти незаконний вплив на

психіку людини, що може полягати у застосування психічного насильства, або поєднане із погрозою застосувати фізичне насильство внаслідок чого людина не здатна діяти відповідно до своєї волі, а змушена виконувати дії, або обмежитись у вчиненні певних дій, які їй нав'язують.

Як вже зазначалось, до способів вчинення даного кримінального правопорушення належить вчинення незаконних дій та застосування насильства або знущання над особою, за відсутності ознак катування. До таких незаконних дій, що є способом примусити давати показання можна віднести: погроза ініціювати застосувати такий запобіжний захід, як тримання під вартою; погроза розголошення відомостей, які ганьблять особу, погроза, що може містити наслідки для майна особи; приниження гідності допитуваної особи (такі діяння можуть проявлятися, наприклад, в застосуванні образливих слів щодо допитуваного); обіцянки (наприклад закриття кримінального провадження; звільнення під варті); підкуп допитуваного; задобрювання (наприклад, пропонування наркотичних засобів чи психотропних речовин; використання уразливого стану допитуваної особи, застосування щодо неї гіпнозу.

Під насильством, як способу вчинення примушування давати показання розуміється застосування саме фізичного насильства, а не психічного, адже психічне насильство охоплюється примушуванням, як суспільно-небезпечне діяння в ст. 373 КК України. Відтак, до фізичного насильства варто віднести вплив на тіло особи, що може полягати у нанесенні побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень.

Знущання над особою, як ще один спосіб вчинення даного кримінального правопорушення передбачає принизливе ставлення до допитуваної особи, що принижує її честь та гідність.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони досліджуваного складу кримінального правопорушення є його обстановка. Такою, зокрема є під час проведення такої слідчої дії як допит. Крім цього, враховуючи суб'єктів цього кримінального правопорушення, іде мова про допит який здійснюється на стадії досудового розслідування. Враховуючи зміст статті, передбаченої ст. 224 КПК України, до обстановки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 373 КК України слід віднести не лише вчинення відповідних незаконних дій під час допиту, але і під час одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.

Суб'єкт кримінального правопорушення у ст. 373 КК України безпосередньо вказано в диспозиції даної статті. Ними, зокрема є: прокурор; слідчий; працівник підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність.

Прокурор та слідчий, будучи уповноваженими проводити досудове розслідування виступають службовими особами, а відтак є спеціальним суб'єктом примушування давати показання.

Щодо такого суб'єкта, як працівник підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, думається він також є спеціальним суб'єктом. Так, відповідно до ст. 41 КПК України, оперативні підрозділи уповноважені здійснювати слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора. Крім того, як зазначається в ч. 2 цієї статті, під час

виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого та мають право здійснювати процесуальні дії в кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатись з клопотаннями до слідчого чи прокурора.

Таким чином, суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 373 КК України є спеціальний, ним є прокурор, слідчий та працівник підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність.

Щодо суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 373 КК України, даний злочин вчиняється лише з прямим умислом. Примушуючи давати показання при допиті, прокурор, слідчий, працівник підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність усвідомлюють, що вчиняють незаконні дії і бажають так вчиняти.

Щодо мотиву та мети даного кримінального правопорушення, диспозиція не містить обов'язкової вказівки на такі, а відтак, мотив і мета примушування можуть мати різний характер: наприклад, бажання просування по кар'єрі, особисті мотиви тощо. Враховуючи відсутність мотиву та мети в диспозиції зазначеної статті, вони аж ніяк не впливають на кваліфікацію дій особи.

Список використаної літератури:

1. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / под ред. Ю.И. Скуратова и В.М. Лебедева. Москва, 2000. 1045 с.
2. Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации / под ред. А.В. Наумова. Москва, 1996. 1078 с.
3. Юридична енциклопедія : в 6 т. /редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2003. Т.5. 736 с.
4. Навроцький В.О. Злочини проти правосуддя : лекції для студентів юридичного факультету. Львів : Юридичний факультет ЛДУ ім. Франка. 1997. 48 с.

Ключові слова: правосуддя; примушування; допит; показання; досудове розслідування.

Ключевые слова: правосудие; принуждение; допрос; показания; досудебное расследование.

Key words: justice; coercion; interrogation; indication; pre-trial investigation.